

Działanie terpenów roślinnych na drobnoustroje

Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich w Poznaniu
Dyrektor Instytutu: prof. dr hab. Grzegorz Sychalski

THE MICROBIOLOGICAL ACTIVITY OF PLANT TERPENES

SUMMARY

The studies included the activity on bacteria and yeast fungi of 32 acyclic, monocyclic and dicyclic monoterpenes sesquiterpenes, diterpenes and triterpenes of plant origin.

It was stated that on such human pathogenic microbes like: *Staphylococcus aureus*, *Escherichia coli* and *Candida albicans* the strong activity showed acyclic monoterpenes – geraniol and citronelol, monocyclic monoterpene – menthol, dicyclic monoterpenes – camphen, borneol, camphor and thujon and acyclic sesquiterpenes – β -caryophyllen, α -bisabolol and chamazulen. Their inhibited the growth of investigated microorganisms in the concentration limits 75-750 $\mu\text{g/ml}$. The above studies are the possibility of use of mentioned plant terpenes in the medical practice.

KEY WORDS: PLANT TERPENES – ACTIVITY ON BACTERIA AND YEAST FUNGI

praktyce medycznej. W opracowaniu wykorzystane zostały wyniki badań własnych wykonanych w latach 1976-2010.

Materiał i metody

Badane substancje

W badaniach użyto 32 terpenów, które pochodziły z następujących firm: Aldrich – geraniol, octan geranylu, citronelal, cytral, limonen, mentol, p-cymen, α -terpineol, α -pinen, β -pinen, kamfen, borneol, izoborneol, kamfora, fenchon, farnesol, farnesal; Drago – linalol, octan bornyłu; Riedel – citronelol; Sigma – β -myrcen; Fluka – 1,8-cyneol, α -felandren; Phytolab – chamazulen i Roth – β -kariofyllen, kwas abietynowy, kwas β -ursolowy, kwas oleanolowy, hederasaponina, prymulina (chlorek), tujon, α -bisabolol.

Drobnoustroje

W badaniach wykorzystano szczepy wzorcowe z następujących kolekcji mikrobiologicznych: ATCC (*American Type Culture Collection*), CNCTC (*Czechoslovak National Collection of Type Cultures*) oraz PZH (Państwowy Zakład Higieny). Poza tym w badaniach użyto szczepy drobnoustrojów wyizolowane z materiału szpitalnego (S) oraz z produktów żywnościowych (P).

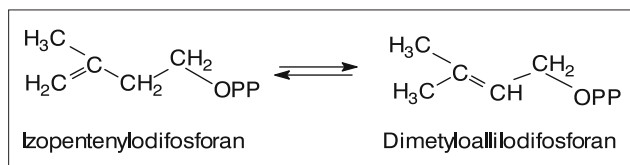
Określanie aktywności przeciwdrobnoustrojowej

Badane terpeny rozpuszczano w DMSO (firmy Serva) w stężeniu 100 mg/ml i sporządzano z nich rozcieńczenia w podłożach płynnych dla bakterii – Antibiotic Broth i dla grzybów Sabouraud Broth (oba podłoża firmy Merck). Oznaczenia prowadzono w granicach stężeń 1-1500 $\mu\text{g/ml}$. Do poszczególnych rozcieńczeń badanych terpenów o objętości 1 ml dodawano po 0,1 ml 24-48 godz. hodowli bakterii lub grzybów drożdżoidalnych. Inokulum badanych drobnoustrojów mieściło się w granicach 10^5 - 10^6 komórek w 1 ml. Próbkę inkubowano przez 24-48 godz. w temp. 37°C (bakterie i grzyby drożdżoidalne chorobotwórcze dla człowieka) oraz w temp. 25°C (grzyby drożdżoidalne izolowane z produktów żywnościowych). Następnie określano najmniejsze stężenie hamujące

Wstęp

Nazwą terpenów (izoprenoidów) określa się dużą grupę substancji naturalnych, które są pochodnymi tzw. aktywnego izoprenu – izopentenyloldifosforanu lub jego izomeru dimetyloallilodifosforanu (ryc. 1). Wymienione związki przez połączenie w dwie lub więcej jednostek tworzą cząsteczki, w których liczba atomów węgla jest podzielna przez 5, a mianowicie: monoterpeny (C_{10}), seskwiterpeny (C_{15}), diterpeny (C_{20}) i triterpeny (C_{30}). Z kolei wśród monoterpenów wyróżniamy związki acykliczne, monocykliczne i dicykliczne (1).

Celem pracy była ocena działania przeciwdrobnoustrojowego terpenów roślinnych z punktu widzenia poznawczego oraz ewentualnego zastosowania w

Ryc. 1. Terpeny (izopreny) jako pochodne aktywnego izoprenu i jego izomeru (wg 1).

(MIC – *Minimal Inhibitory Concentration*) badanych terpenów.

Wyniki

Wyniki badań dotyczące monoterpenów acyklicznych (tab. 1 i 2) oraz monocyklicznych (tab. 3 i 4)

wskazują, że najsilniej na bakterie i grzyby drożdżoidalne chorobotwórcze dla człowieka, takie jak *Staphylococcus aureus*, *Escherichia coli* i *Candida albicans*, działają geraniol, cytronelol i mentol. Hamowały one wzrost tych drobnoustrojów w granicach stężeń 75-750 µg/ml.

Tabela 1. Działanie monoterpenów acyklicznych na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2-4).

Drobnoustroje	MIC (µg/ml)				
	β-myrcen	linalol	geraniol	octan geranylu	cytronelal
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P <i>Escherichia coli</i> PZH 026B6	750 1000	500 1000	100 750	100 1000	350 1250
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM	600	400	300	300	200

Tabela 2. Działanie monoterpenów acyklicznych na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2-5).

Drobnoustroje	MIC (µg/ml)	
	cytronelol	cytral
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P <i>Escherichia coli</i> PZH 026B6	75 750	350 1250
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM <i>Saccharomyces cerevisiae</i> CNCTC 53/67 <i>Saccharomyces cerevisiae</i> Ja-64 (P) <i>Saccharomyces carlsbergensis</i> (P) <i>Torulopsis utilis</i> CNCTC 32/49	200 100 100 100 100	500 100 10 100 100

Tabela 3. Działanie monoterpenów monocyklicznych na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2-4).

Drobnoustroje	MIC (µg/ml)		
	limonen	mentol	1,8-cyneol
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P <i>Escherichia coli</i> PZH 026B6	500 1000	300 750	750 1000
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM	300	300	750

Tabela 4. Działanie monoterpenów monocyklicznych na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2-5).

Drobnoustroje	MIC (µg/ml)		
	p-cymen	α-terpineol	α-felandren
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P	500	400	
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM <i>Saccharomyces cerevisiae</i> Ja-64 (P)	250 100	200	100

W tym samym zakresie stężeń działały na wymienione drobnoustroje chorobotwórcze diterpeny dicykliczne (kamfen, borneol, kamfora i tujon) (tab. 5 i 6) oraz seskwiterpeny (β -kariofyllen, α -bisabolol i chamazulen) (tab. 7).

Natomiast działanie na gronkowce *S. aureus* i grzyby drożdżoidalne *C. albicans* i *S. cerevisiae* badanych diterpenów (kwas abietynowy), triterpenów (kwas β -ursolowy), sapogenin triterpenowych (kwas oleanolowy) oraz saponin triterpenowych (hederasaponina i prymulina) było zróżnicowane (tab. 8).

Wzory chemiczne aktywnych mikrobiologicznie związków terpenowych ilustruje rycina 2.

Wnioski

1. Przeprowadzone badania wskazują, że na drobnoustroje chorobotwórcze dla człowieka (*Staphylococcus aureus*, *Escherichia coli*, *Candida albicans*) stosunkowo silne działanie wykazują monoterpény acykliczne, monocykliczne i dicykliczne oraz seskwiterpeny.
2. Wśród badanych terpenów silne działanie na drobnoustroje wykazywały: geraniol, cytroneolol, mentol, kamfen, borneol, kamfora, tujon, β -kariofyllen, α -bisabolol i chamazulen. Hamowały one wzrost tych drobnoustrojów w granicach stężeń 75-750 $\mu\text{g/ml}$.

Tabela 5. Działanie monoterpenu dicyklicznego na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2-5).

Drobnoustroje	MIC ($\mu\text{g/ml}$)		
	α -pinen	β -pinen	kamfen
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P <i>Escherichia coli</i> PZH 026B6	750 1000	500 1000	200 750
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM <i>Saccharomyces cerevisiae</i> CNCTC 53/67 <i>Saccharomyces cerevisiae</i> Ja-64 (P) <i>Saccharomyces carlsbergensis</i> (P) <i>Torulopsis utilis</i> CNCTC 32/49 <i>Cryptococcus neoformans</i> 1972 (S)	250 100 100 100	500 100 100 100	500 100 10 100 100 100

Tabela 6. Działanie monoterpenu dicyklicznego na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2-4).

Drobnoustroje	MIC ($\mu\text{g/ml}$)					
	borneol	octan bornylu	izoborneol	kamfora	tujon	fenchon
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P <i>Escherichia coli</i> PZH 026B6	200 250	200 1000	500	300 500	250 500	200
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM	200	250		400	250	

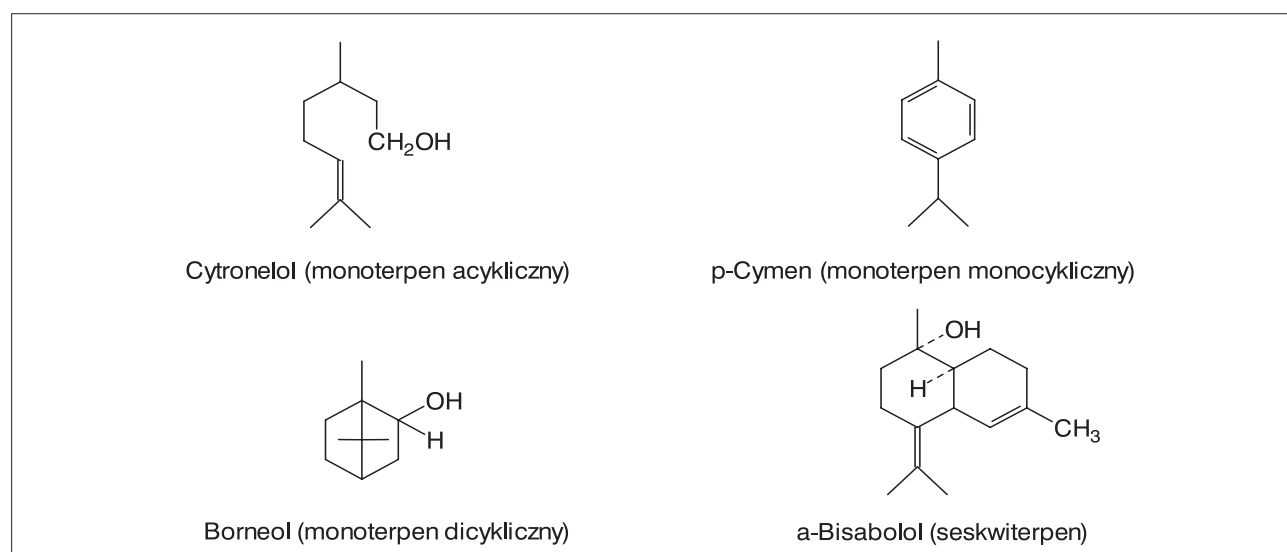
Tabela 7. Działanie seskwiterpenu acyklicznego na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2-5).

Drobnoustroje	MIC ($\mu\text{g/ml}$)				
	β -kariofyllen	α -bisabolol	chamazulen	farnezol	farnezał
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P <i>Escherichia coli</i> PZH 026B6	75 750	75	150 350		
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM <i>Saccharomyces cerevisiae</i> Ja-64 (P) <i>Saccharomyces carlsbergensis</i> (P) <i>Torulopsis utilis</i> CNCTC 32/49 <i>Cryptococcus neoformans</i> 1972 (S)	200	250 100 100 100 100	100	200 10 100 100	300 10 100 100

Tabela 8. Działanie diterpenów, triterpenów oraz sapogenin i saponin triterpenowych na bakterie i grzyby drożdżoidalne (wg 2, 5, 6).

Drobnoustroje	MIC ($\mu\text{g/ml}$)				
	kwasy abietynowy (1)	kwasy β -ursolowy (2)	kwasy oleanolowy (3)	hederasaponina C (4)	prymulina (4)
Bakterie <i>Staphylococcus aureus</i> ATCC 6538P	250	25		>1500	
Grzyby drożdżoidalne <i>Candida albicans</i> PZH 1409 PCM <i>Saccharomyces cerevisiae</i> Ja-64 (P)		>1500	100		100

(1) – Diterpen, (2) – triterpen, (3) – sapogenina triterpenowa, (4) – saponina triterpenowa

Ryc. 2. Wzory chemiczne aktywnych mikrobiologicznie związków terpenowych.

Piśmiennictwo

1. Kohlmünzer S. Farmakognozja. Wyd Lek PZWL, Warszawa 2000; 277-337. 2. Kędzia B, Hołderna-Kędzia E, Grabowska H. Poszukiwanie antybiotycznych substancji roślinnych. Dokumentacja tematu statutowego nr 24/91/Y. Inst Rośl Przetw Ziel, Poznań 1994. 3. Kędzia B, Krzyżaniak M, Hołderna-Kędzia E i wsp. Skład i właściwości przeciwdrobnoustrojowe *Ol. Melissa* i jego składników. Herba Pol 1994; 40:5-11. 4. Hołderna-Kędzia E.

Działanie substancji olejkowych na bakterie i grzyby. Post Fitoter 2010; 1:3-8. 5. Kędzia B, Hołderna-Kędzia E. Działanie antybiotyczne substancji roślinnych na drobnoustroje. Badania wykonane w latach 1976-2010. Dane nieopublikowane. 6. Olechnowicz-Stępień W, Lamer-Zarawska E, Kędzia B. Poszukiwanie związków przeciwbakteryjnych w krajowych balsamach. Cz. I. Izolacja substancji o działaniu przeciwbakteryjnym z kalafonii sosnowej (*Pinus sylvestris* L.). Herba Pol 1981; 27:273-82.

otrzymano/received: 20.08.2012
zaakceptowano/accepted: 27.09.2012

Adres/address:
*prof. dr hab. Bogdan Kędzia
Instytut Włókien Naturalnych i Roślin Zielarskich
ul. Libelta 27, 61-707 Poznań
tel.: +48 (61) 665-95-50, fax: +48 (61) 665-95-51
e-mail: bogdan.kedzia@iwnirz.pl